

EVANGELIKUS ÓRÁLLÓ

EGYHÁZI ÉS TÁRSADALMI HETILAP.

Megjelenik hetenként egy íven; a Hivatalos Közlemények, mint az Ev. Órálló melléklete, minden hónapban.

Kéziratokat, előfizetési díjakat, hirdetések szövegét és díját a szerkesztő-kiadó címére kell küldeni.

FELELŐS SZERKESZTŐ-KIADÓ:

GEDULY HENRIK evang. lelkész,

NYIREGYHÁZA.

A lap ára egész évre 10 kor., félévre 5 kor. negyedévre 2.50 kor.

Egyes szám ára 40 fillér.

A Hivatalos Közleményeket az anyaegyházak és felsőbbrendű iskolák ingyen kapják.

Hirdetés ára oldalanként 32 kor.

TARTALOM-JEGYZÉK: Vezércikk. Politika és egyetemes gyűlés. (G. H.) — Láng Lajos székfoglalója. — Egyetemes gyűlés. Rens. — Belélet. — Pályázatok. — Hirdetések.

Politika és egyetemes gyűlés.

A szokottnál nagyobb érdeklődés mellett, szenvedélyes kitérősek által meg-megszakgatott viták keretében zajlott le a Budapesten, a deákteri iskola dísztermében f. hó 22—25-ik napjain tartott idei egyetemes közgyűlés. A légkör forró gőzzel, veszedelmes párákkal volt telítve. Az ég alján félelmetes jelei mutatkoztak a ki-kitörni készülő viharoknak. Eltűnt a békeség szelleme... bevonult tanácskozásaink közzé a kölesönös gyanúsítás, elfogultság, lekicsinylés és gyűlölség alkotásokat rontó, egymás megértését lehetetlenné tevő, sőt egymás türelmes meghallgatását is megakadályozó veszedelmes mérge. És amaz ezer és egy okon kívül, a melyek ennek a szokatlan és egyházunkra nézve felette gyászos fordulatnak előidézői s a melyek felől, hogy bővebben is nyilatkozzunk, fenntartjuk magunknak — kijelentjük nyíltan, hogy ennek legfőbb okául azt a feltűnő jelenséget tartjuk, hogy a *politikai érdekharc szemüvegén* keresztül néztük tanácskozásainkat, hallgattuk vagy nem akartuk meghallgatni a felszólalásokat s tekintettük gyanakodó szemmel — lelkészek és világiak egyaránt, a tisztán egyházi érdekek történt véleménynyilvánításokat is. Bátran és elfogulatlan nyíltsággal hangoztatjuk azt a meggyőződésünket, hogy bármily politikai pártállásnak vagy felfogásnak az egyház tanácskozó termeiben szándékolt érvényesítése veszedelmes lejtőre juttatja egyházi közéletünket, a melynek végén menthetetlenül és elkerülhetetlenül ott vigyorg reánk a pártviszály, a szakadás és a pusztulás daemona. Mi nem félünk senkitől és nem vagyunk lekötve senkinek. Nyíltan kijelentjük tehát, hogy akár Prónaynak, akár Zsilinszkynek, akár Hammersbergnek, akár Zelenkának, akár Földvárynak, akár Szeberényinek hívjanak is valakit, — felszólalásaikat, törekvéseiket csak addig a fokig kísérvük rokonszenves figyelemmel, szeretettel és

tisztelettel, a míg azok szemmeláthatóan egyházi érdekekben jelentkeznek: de megvonjuk tőlük bizalomteljes hozzájárulásunkat, a mint azokat politikai pártszolgálat szelleme lengi át. Ez a negatívum. A pozitívum pedig ez: egyházunk üdvéért remegő szívvel esdve kérjük az összes befolyásos tényezőket, a kik velünk e kérdésben egyetértenek: ha maguk is ilyen veszedelemnek tartják a politikai érdekszolgálatot, ne vonják bele a politikai háttérű kérdéseket erőnek-erejével a tanácskozások tárgyai közzé. Történjék minden reflexió, minden fejtegetés, minden véleménynyilvánítás és minden — a lezajlott eseményekre való utalás, akár megnyitóban, akár azon kívül, az egyház hitelvi, szellemi és anyagi érdekei szempontjából, de nem kinek-kinek feltételezett, vagy valóságos politikai állásfoglalása szerint. Tudjuk, hogy ezt a határvonalat nagyon nehéz megvonni; nehéz annál is inkább, mert szemünk előtt állandóan ott lebeghet a tulsó tábor példája, a mely nem hogy az egyházba a politikát, de erőnek-erejével az egész politikai világ összes életnyilvánulásaiba a maga specifikus egyházi érdekeit igyekszik művészi tökéletességgel elvegyíteni. De az ő példájuk ne vezessen minket is félre. Elkerülhetetlenül be fog következni reájuk nézve a bukás. A történelmi életfolyamat rövidebb, vagy hosszabb időközökben minden túlzásra nézve megérleli az élet fájáról való lehullás korszakát. Mert a való élet az ellentétek letördelésének medrében halad.

Jogainkat, törvényes igényeinket, mások törvénytelenül, vagy nem viszonsos igazsággal élvezett előnyeinek törvényes úton való megszüntetését igenis hangoztassuk nyíltan és bátran, de mindig *kizárólag csak saját egyházunk evangéliumi törekvéseinek, hitelveinek és tiszteletet, egyenlőséget és viszonsoságot követelő jogállásának szempontjából*, — semmi egyébre, sem fent, sem lent állókra, sem a politikában velünk együtt, sem

ugyanott velünk szemben haladókra nem tekintve. Ha e közben ér minket a politikai szempontból nyilvánított gyanu: azzal bátran szembeszállhatunk. Ha jogos alapon támad-e gyanu: szálljunk magunkba, térjünk meg s legyünk hű fiai egyháznak, hazának.

De Krisztus nevében, a reformátói nagy szellemi törvényei nevében kérünk titeket mindnyájan egyről-egyre: helyeztétek az egyházban első helyre az evangéliumi testvériességet, küszöböljétek ki belőle mindenféle politikai gyanút, félszogséget és féltékenységet, és ott, ahol evangélikusoknak kell lennetek, legyetek mindig igaz, hű evangélikusok. Bölcs emberek vagytok — vezérek! Megérthettétek.

(G. H.)

Láng Lajos székfoglalója.

Bár kissé elkésve vettük, mégis a legnagyobb örömmel adjuk közzé Láng Lajos egyetemes gyámintézeti elnöknek az ideai egyetemes gyámintézeti közgyűlésen elhangzott maradandó értékű, eszmékben, felemelő és vigasztaló gondolatokban gazdag székfoglalóját a következőkben:

Főtisztelendő Egyetemes Gyámintézeti Közgyűlés! Szeretett ünneplő közönség!

Mielőtt helyemet elfoglalnám, méltóztassanak megengedni, hogy egyszerű keresetlen szavakban, de őszinte szívvvel hálás köszönetet mondjak a kitüntetett egyházi bizalomért, mely engem e díszes állásra emelt. Teljesen átérzem a cél nagyságát és a rendelkezésre álló eszközök elégtelen voltát. E nehézségekkel szemben erőt remélek meríteni a körülmények ama szerencsés találkozásából, hogy hivatalba iktatásom a gyámintézet klasszikus földjén, az egykori nagy győri egyház kebelében történik, melyhez engem a legbensőbb hitrokoni kötelékek kívül a legszentebb családi emlékek is fűznek. És erőt remélek meríteni egyházunk ama kitűnő férfiai példájából, kik ez állást előttem betöltötték, a kik közül az egyik az egyetemes főfelügyelői állásban ma is egyházunk díze és támasza, míg a másiktól, a sorban utolsóról tegnap emlékeztünk meg hálás kegyelettel a Luther-Társaság nagyérdemű elnökének lélekemelő előadásában. Az ő hűségük és buzgóságuk lebegjen előttem például!

Egyházunk különféle szervei közt a gyámintézet a legifjabbak, de a legfontosabbak közé is tartozik. Közvetlen célja gyöngye egyházaink segélyezése és a diasporákban szétszórta élő hűveinkben az ősi hithez való ragaszkodásnak ápolása. Egyházunk egyáltalán nem tartozik a gazdagabbak közé és a hála Isten szép számu, jómódu és mély gyökeret vert hitközségeink mellett, még nagyobb a száma azoknak, melyek hűveik odaadó buzgalma és messzemenő áldozatkészsége dacára templomaikat és iskoláikat sokszor még a legszükségesebbekkel sem tudják ellátni. S ezek mellett a szűkölködő egyházak mellett ott vannak a diasporákban szétszórta hűveink, kik magukra hagyatva, mint az oldott kéve, a más felekezetűek tengerében, a legnagyobb erőfeszítés mellett is csak nagy ritkán juthatnak azon vallás vigaszához, melyet megszentelt őseik szenvedése és megaranyozott gyermek éveik boldogsága, és a melynek nélkülözése

elhagyatottságukban letöri lelkük szárnyait az élet küzdelmeiben és megfosztja őket a vallás vigaszától legnehezebb óráikban.

A gyámintézet áldó ereje nem szorítkozik a szűkölködő egyházak segélyezésére, nem a diasporákban szétszórta és elhagyott hitsorsosok megerősítésére és vigasztalására. Van ezeknél nagyobb és egyetemesebb hatása is, mely kiterjed az egész egyházra, úgy arra, ki a segélyt és vigaszt elnyeri, mint arra, ki ezeket szolgáltatja.

A gyámintézet a legerősebb kapocs egyházunk hűvei közt, mely kiterjed mindenre, aki egyházunk tagjának vallja magát és a mely a legalkalmasabb arra, hogy az egyházi élet iránt fogékonnyá tegye a közömbösök nagy seregét, fölébressze bennök egyházuk szeretetét, és a mi ezzel együtt jár, az egyház és a hitsorsosok iránti kötelességek nemes érzetét.

Nem egyszer találkozunk azzal a fölületes, sőt veszedelmes felfogással, hogy a szegények és szerencsétlenek szorulnak leginkább a vallás jótéteményeire. Ez rövidlátó és nagyon alantjáró gondolkodás. A vallásosság fölemelő ereje nem áll meg a legragyogóbb paloták fényes kapujánál sem.

Pál apostol mondja az efezusiaknak: Dolgoznunk kell, hogy a gyöngéket támogathassuk és emlékeztünk meg Jézus tanításairól, ki azt hirdette, nagyobb boldogság adni, mint elfogadni.

A vallásosság lényegét a legegyszerűbb tudatlan lélek ösztönszerű sejtelve és a bölcséleti gondolkodás legmagasabb szárnyalása ugyanegy érzésben találja fel: a telebaráti szeretetben. És ki gyakorolhatja ezt inkább? Az, akinek az élet nehéz küzdelmei közt kell gondoskodni magáról és nélkülöző családjáról, kit a balsors üldöz, szenvedés gyötör, avagy nem-e sokkal inkább az, kit a gondviselés jótékony keze megkímélt a legmagasabb terhektől, ki a szerencse mosolygó csillagzatában élvezheti az élet örömeit?

Adjon Isten ezer annyit — mondja az alamizsnát vevő az alamizsnát adónak. És az a szegény egyszerű ember az ő tudatlanságában a legnagyobb bölcsességet fejezi ki. Nem mintha az a darab fém térülne vissza ezerszeresen. Nem. De van, mi becsebb a legdrágább ércnél: az a tudat, hogy másoknak használtunk. A legridegebb önző sem fog örömeiben saját személye jóvoltára szorítkozni. Legalább a legközelebbi családi kör, szüleinek és testvéreinek, feleségének és gyermekeinek boldogsága lehetetlen, hogy ne hozzák örömteljes rezgésbe szívét, s a kinek lelke csak kissé nemesebb, családja örömeiben nagyobb boldogságot fog találni, mint saját személye legnagyobb sikereiben. A család határán túl másoknak is használni, ezt az erőt és áldást adó büvkört minél szélesebbre kiterjeszteni; a mások örömeiben új örömeiket találni: — ez a szerencsésebb anyagi helyzetben levők legbecsebb osztályrésze és ezért mondtam, hogy a vallásosság áldása nem szorítkozik a szegényekre.

Ezt érezték azok, kik közel egy félszázada a gyámintézetet, egyházunk ezen drága kincsét megteremtették. A gyámintézet fennállása óta közel másfél millió koronát gyűjtött és közel egy millió koronát ki is osztott. A kezdet szerény volt, a buzgóság azonban nem gyöngült, hanem évről-évre erősödött. A szalmatűz átka, mely annyiszor látogat meg bennünket, itt nem nehezedett ránk.

Az egyházak gyűjtése, a központtól eltekintve az első évben (1861) alig haladta meg a 13,000 koro-

nát, 24 év múlva (1884) elérte a 20,000-et és az utolsó évben (1906) megközelítette a 40,000-et, amihez a megerősödött központi alapokból majdnem ugyanannyi járult, úgy, hogy a két forrás együttvéve tetemesen meghaladja a 70,000 koronát. Ennek megfelelően a fejenkénti átlag, mely az első évben 1 és fél fillér körül mozgott, ma már tetemesen fölözi annak kétszeresét is.

A haladás kétségtelen. Bizonyításként annak, hogy a gyámintézet évről-évre mélyebbre bocsátja gyökereit hitsorsosaink szívébe, ami akkor, midőn az áldozatkészséget mindig többen és többen veszik igénybe, mindenesetre örvendetes és elismeréseméltó eredmény. Hála és áldás érte mindazon nemes szíveknek, kik ebben közreműködtek.

Mindez azonban nem akadályozhat meg bennünket annak a kérdésnek fölvetésében, hogy az eredmény olyan-e, mellyel minden tekintetben megelégedhetünk? És erre határozottan azt kell felelnünk, hogy nem. A 40 egyházmegye közül két egyházmegyében a fejenkénti gyűjtés fél filléren alul maradt, és ez két túlnyomólag tót anyanyelvű egyházmegye. A gyámintézet mindig távol tartotta magát minden nemzeti-ségi viszálytól és segélyezésében soha sem nézte az egyes egyházak nyelvét, csak azok szegénységét. Ehhez a nemes hagyományhoz fogunk ragaszkodni a jövőben is. Ha valahol, úgy itt követjük a tanítást, hogy kenyeret adunk oda, ahonnan kenyeret nem kaptunk. S ez adatot is csak azért hoztam fel most, hogy meggyőzzem nem magyarajku hitsorsosainkat arról, hogy a nemzeti-ségi viszályok elsősorban magát az egyházi érzést gyöngítik, mert közömbösséget támaszt a legnemesebb egyházi köteleességek iránt, s aminthogy a nemzeti torzalkodás talán nem is egyéb, mint ezen egyházi közömbösség szomoru szülötte.

Ma húsz esztendeje, midőn boldogult nagyérdemű elődömet iktatták be hivatalába, a gyámintézet egyik lángszavú apostola, ki akkor az egyházi elnöki széket foglalta el, akit mint a gyámintézetnek diszelnökét most is körünkben üdvözölhetünk, összehasonlító pillantást vetve a gyámintézet első 27 évi fejlődésére, szomorúan tüntette föl, hogy az egyházak egy tizede még nem ismeri a gyámintézetet, hogy az akkori egyházak $\frac{8}{10}$ részében nem tartanak gyámintézeti istentiszteletet, hogy az egyházak fele csak a közpénztárból ad e célra és nem többet, mint mennyire a küszöbén megjelenő kéregetőnek szolgáltatásból adna s hogy az esperességek többsége 3—8 forinttal, egy-egy kerület 10—20 frt adományával véli a gyámintézeti célt előmozdítani.

Ehhez a sötét képhez viszonyítva nagyon örvendetes a mai helyzet. 670 egyházból legfőlebb 5 százalék nem adott az utolsó évben a gyámintézet javára; a kerületek úgyszólván kivétel nélkül, az esperességek háromnegyed része gyűjti nagy eredménnyel az offertóriumot. Az adakozás általában jóval kedvezőbb, de még mindig nem kielégítő.

Még nagyobb ellentéteket látunk az egyházaknál. Vannak nagy egyházaink, melyek fejenként fél filléren alul maradnak, sőt van igen nagy egyház, amelyben a fejenkénti átlag még $\frac{1}{10}$ filléren is alul marad. De viszont van vagy 30 egyházunk, melyekben a fejenkénti átlag meghaladja a 10 fillért; több, mint tíz olyan, melyben a fejenkénti átlag meghaladja a 20 fillért és van három olyan, melyben 50 fillérnél is több. És azok az egyházak, melyek a legnagyobb eredménnyel buzgólkodnak, nem mindig a gazdagabbak s vannak közöttük egyszer falusi községek is, de vannak lelkes vezetőik, akik a bennök lángoló tüzet át tudják ültetni híveik szívébe is.

Még tizennégy egyházmegye marad fejenként két filléren alul s ezek közt éppen vagyonosabb magyar és német egyházak is. Azon egyházmegyék száma, melyekben a fejenkénti eredmény megközelíti és meghaladja az öt fillért, alig több tíznél és ezek között ismét vannak szegényebbek is. — Hogy mit lehetne ezen a téren elérni, azt legjobban látjuk abból, hogy van olyan szegényebb egyes egyház is, melyben a fejenkénti eredmény meghaladja az 50 fillért, ami több mint tizenötszöröse a mai átlagnak.

Azt hiszem, e helyről kötelességem a fény mellett az árnyat is feltüntetni. Igaz, sokat tettünk és tesznek különösen egyesek, de még sokkal többet is kell tennünk, hogy eléinkhez méltók legyünk, kik nemcsak vagyonukkal, de vérükkel és életükkel is áldoztak egyházukért. Az üldözés elmúlt, de a ragaszkodásnak nem szabad elmulnia soha. Semmi kétségem az iránt, hogy ha a multak keserőségi újból testet öltenének, egyházunk hívei mindenben méltók lennének őseikhez. Csakhogy a békesség nem azért adott nekünk, hogy az alatt elpuhuljunk. A ragaszkodás és buzgóság bizonytalannal megvan bennünk, csak nem látjuk eléggé az erőfeszítés szükségét. Mutasunk tehát rá minden alkalommal a bajok és hiányok sokaságára, a segély nélkülözhetetlen és halaszthatatlan voltára és ébresszük a hívekben az összetartozandóság érzetét, hogy minél többen és minél gyakrabban készséggel és örömmel hordjuk össze filléreinket.

Szándékosan használtam e szót — filléreket. Mert nem egyes adakozások nagyságától, hanem az adakozók nagy számától várom az áldást. Mindenki szívesen ad apránként és lassanként többet, mint egyszerre egy nagyobb összeget. Nemcsak azért, mert pillanatnyilag kevésbé terhes, hanem azért is, mert a nagy összeg bizonyos kényszerhelyzetet teremt a jövőre. Mint az apostol mondja: Irgalmasságot kell kérnünk és nem áldozatot. Az adakozónak soha sem szabad éreznie, hogy jóságával vagy gyöngeségével visszaélnék, mert a pillanatnyi siker könnyen megboszúlja magát. A jótékonyságot mindig csak úgy szabad igénybe venni, hogy az adakozó ne féljen, ha újból könnyűületességéhez fordulnak. Aki másképp jár el, az a bibliai tál lencséért elpazarolja az örökséget. Igaz, hogy az ilyen gyűjtés fáradságosabb, de hasonlíthatatlanul gazdagabban fizet buzgóságunkért. A jótékonyság klaszikus hazájában, Angliában, ezen az úton szednek össze ami fogalmainkhoz képest szédületes összegeket.

A buzgóságban pedig ne hagyjuk magunkat megtántorítottatni semmi által. Lesznek talán, kik rá fognak mutatni az államsegélyre, mely jóval nagyobb összegekre megy, mint a mennyit ami szerény gyámintézetünk összegyűjt. Csakhogy ez a gyűjtés évről-évre nagyobb lehet és nagyobb lesz is. És attól meg épen ne tartsunk, hogy ezentúl nem lesz szegény egyházunk. A gyámintézetnek mindig meglesz a maga tere. És ha csakugyan nem lenne szegény egyházunk, mindig lesz szegény hitsorsosunk, akit segíteni elsősorban ami kötelességünk.

Ha én azt hihetném, hogy az államsegély valaha fölöslegessé tehetné egyházunkban az összetartást és egymáshoz való ragaszkodást, akkor ma lemondanék róla. De én ellenkezőleg azt hiszem, minél rendezettebb viszonyok közzé fog jutni az egyház, annál több működési tere lesz a gyámintézetnek, mert ki fog terjeszkedni olyan mezőkre is, melyekre ma még nem jut elég anyagi és szellemi erőnk.

Aki a mai társadalmi és gazdasági viszonyainkat figyelemmel kíséri, nem zárkozhatik el azon meggyőződés elől, hogy az örökké előretörő fejlődésben mi is hatalmas átalakulások előestéjén állunk. Oly időkben élünk, melyek sokban emlékeztetnek az őskereszténység korára. A szegényebb és gyöngébb társadalmi osztályok keblében egy új és jobb gazdasági lét vágya homályos sejtelem gyanánt küzködik. Valami újat, a máitól eltérőt keresnek és remélnék az emberek anélkül, hogy annak tartalmával és alakjával tisztában volnának. S ezekkel a ki nem alakult, forrongó képzetekkel és követelésekkel szemben a vagyonosabb osztályok sokszor egyenesen tehetetlenek, mert legjobb és legőszintébb törekvéseik is nem egyszer bizalmatlansággal, sőt gyűlölettel találkozhatnak.

Az egyház nagy szerepét a békés fejlődés terén örök időkre szóló erővel hirdeti a rabszolgaság eltörlése. A világi állam csak még véresebb harcok és még nehezebb küzdelmek árán tudta volna a kérdést megoldani, ha az egyház nem készíti rá előcsendesesen, de szakadatlanul a szíveket és lelkeket. A kereszténység nem hatalomszóval szüntette meg az intézményt, sőt nem is avatkozott közvetlenül a világi hatalmi viszonyokba. Pál apostol a Filemontól megszökött rabszolgát, Onesimust, kit ő a Krisztusnak megnyert, visszaküldi urának, írván Filemonnak: Jóllehet nagy öröömöm volna a Krisztus nevében parancsolni neked azt, ami hozzá méltó, mindazáltal inkább könyörgök a szeretetért. De ez a szeretet, amelybe az egyház az ő tagjait összefoglalta, lett legyen az úr avagy szolga, megteremtette magától azt a nagy és dicső átalakulást, mellyel a modern emberiség kezdődik.

Én sem kívánom azt, hogy a társadalmi bajok orvoslásával ami egyházunk közvetlen foglalkozzék. Az ugynevezett keresztény-szociálista törekvések éppen nem csábítók, mert sem az egyházat, sem a világi társadalmat nem elégíthetik ki. Valahányszor a „christlich-social“ szót hallom, mindig eszembe jut a „das römische heilige Reich“, mely „weder römisch, noch heilig, noch Reich“. Ami az én lelki szemeim előtt eszményként lebeg, az az egyházi jótékonyág kiterjesztése a legkisebb és legszegényebb hitsorsosunkig, hogy még a legszemérmesebb szűkölködőt is felkutassuk és a legrejtettebb sebeket is gyógyíthassuk. És itt ismét nem is csak az alamizsnára gondolok, hanem és főleg a szeretetre, amelyről azt mondja az apostol, hogy anélkül még az angyalok nyelve is csak kongó érc és csörgő rézciling. Egyedül csak a szeretet az, mely az embereket egymáshoz közelebb hozza és a kölcsönös megértést lehetővé teszi. És ezt a szeretetet az ő egyházra emlékeztető presbyteriális egyházszervezetünk terjesztheti leginkább, aminthogy az ellentét a szegény és gazdag közt nem a protestáns országokban a legélesebb, noha éppen ezek a leggazdagabbak is.

Az egyház különben is a jótékonyág legtermészetesebb és leghathatósabb eszköze. Az emberi művelődés fejlődésében két nagy szervezet viszi a vezérszerepét: az egyház és az állam. Vállvetve és egymást kiegészítve azon szerencsés időkben, mikor mindegyiknek vezérei tisztában vannak saját intézményük természetével és igazi feladatával. De ha ez nincs így, és a két szervezet egymással ellentétbe jő, az mindig szomorú, mert az emberi haladást megakasztja és töméntelen erőt elpazarol és még több szenvedést fakaszt.

Az úttörő mindig az egyház volt. A műveltség elemeit, a földművelés és ipar kezdeteit az egyház honosította meg. Midőn a feladat nagyobb és bonyo-

lultabb lett, az állam vette át szerepét. Így lesz az kétségtelenül a jótékonyággal is valamikor egy távolabbi jövőben. De hogy az az előelkövetkezések, és pedig a jótékonyág igazi hasznára, nekünk, egyháznak kell a magunk köteleességét teljesítenünk, mint akik ma még hivatottabbak is vagyunk e feladatra.

Vannak, kik az egyház és állam szerepét a nő és a férfi, az anya és az apa szerepéhez hasonlítják. Minden hasonlat sántít, de azt talán elfogadhatjuk, hogy a míg a gyermek életét az anya, a felnőtt ifjúét az atya vezeti helyesen, a jótékonyágnak meghonosítására és meggyökeresítésére is az egyház a hivatottabb. S az egyház keblében ismét a nők. A gyámintézet ott virágozik valóban, ahol nőegyletek buzgólkodnak, mert e gyengéd, zajtalan, de kitartó munka a nő igazi birodalma.

Gyámintézetünk jótékonyágával saját felekezetünk korlátain belül marad. Ebből azonban ne kovácsolja senki a szűkkeblűség vádját ellenünk. A gyámintézet senkit sem akadályoz meg abban, hogy bármilyen más jótékonyágot gyakoroljon. S amidőn saját tűzhelyünkön akarja a jótékonyág melegét szétárasztani, csak bölcs mérsékletet tanusít. Gyámintézetünk elsősorban az összetartozandóság érzetét kívánja ápolni, mert ez a köteleességérzet legtermészetesebb forrása. Akit azok szenvedése nem érint, kiket a legszentebb emlékek közelebb fűznek hozzá, azt a távolabbi állók nélkülözése még kevésbé fogja közömbösségéből kizavarni. Bizonyosságul idézem azt a tényt, hogy a tegnapi esti ismerkedőn egyetlen szóra 200 koronát adakoztak a győri gőzmalom támaszukat, életfentartójukat vesztett munkás családai számára.

Midőn mi a mi egyházunkért buzgólkodunk, az egyetemes magyar kulturának szolgálunk. Tanintézetünk a magyar művelődés fejlődésében a legnyersebb helyeket foglalják el. Középiskoláinkat ma is a legnagyobb előszeretettel látogatják más felekezetek hívei és az ezen intézetekbe járó ifjaknak túlnyomó része nem a mi egyházunkhoz tartozik. Más szóval, azon középiskolák, melyeket ami áldozatkészségünk tart fenn, több ifjat nevelnek egyéb felekezeteknek, mint a magunkénak. A népoktatás terén a mi felekezetünk mutatja a legnagyobb buzgóságot. Az iskolába járó tankötelesek aránya nálunk a legkedvezőbb. Minden kultúra alapja, az írni-olvasni tudás, a mi felekezetünkénél szerepel a legnagyobb százalékkal. És ha a nem tiszta magyar keresztényfelekezeteknél azt keressük, hogy a nem magyar anyanyelvűek mily arányban sajátítják el nemzetünk nyelvét, ismét a mi felekezetünket találjuk legelől. Emeljük föl fejünket hűséggel és becsülettel, minden hiú büszkeség nélkül, de a teljesített egyházi és polgári köteleesség önértével.

Magyar nemzetünk és magyar fajunk története a legbensőbb és válhatlan összeköttetésben áll a protestáns egyháznak történetével, a verőfényes és gyászborult napokban egyaránt. Ha kitörölnők történelmünkben mindazt, ami a protestantizmusunk történetével összefügg, meglehet, hogy több szomorú mint boldog emléket veszítenénk el, de ezzel a legdicsőbb lapokat fosztanók meg legszebb ékességüktől. A magyar nemzet szabadságszeretetének ezredéves fáján a leggazdagabb és legerősebb ágak között ott diszlenek egyházunk hajtásai.

A magyar nemzetnek hagyományos türelme a másképpen gondolkozók iránt, a ni tulajdonkép nem más, mint szabadságszeretetének ikertestvére, szabadságszeretetének a mások szabadságának tiszteletére való kiváltása, ugyancsak a protestantizmusból

nyert új és hatalmas táplálékot. Azok, kiknek a martírok vére csergedez ereikben; azok, kiknek elei, még nem oly messze távol időkben, saját eleven testükön tapasztalták az üldözést: ösztönszerűleg kell, hogy idegenkedjenek az emberi lélek minden oly beteges elfajlásától, mely ezt a nemzetet, ahelyett hogy egy hatalmas egésszé összefoglalná, különböző értékű felekezetekre akarná széttörni. A felekezeti türelmetlenség csak a protestantizmus holttestén keresztül érvényesülhet ez országban. Mi vagyunk az a szikla, amelyen hajótörést kell szenvednie.

Hogy a protestantizmus a magyar nemzeti élet egyik sarkalatos tényezője, arról tanuságot tesz az a történelmi tapasztalat, hogy valahányszor a protestantizmus hazánkban veszélyben forgott, veszélyben forgott a magyar nemzet is. S hogy igen sok támadás a magyar nemzet ellen a protestantizmus megtámadásával vette kezdetét. És én meg vagyok arról győződve, hogy ha ily támadás a protestantizmus ellen ebben a hazában még egyáltalán lehetségesé válnék, az egész magyar nemzet érezné, hogy ilyen veszedelemmel szemben nemcsak a protestáns egyházak, hanem az egész magyar nemzet érdekében, közösen és vállvetve kellene sikra szállanunk.

Nemzeti életünk multja, jelene és jövője egyaránt érzi egyházunk erőtadó, termékenyítő és nemesítő hatását. Akkor, amidőn egyházunk alapjait szilárdítjuk, fennmaradását biztosítjuk és fejlődését előmozdítjuk, nemcsak egyházunk, hanem a hazaszeretet oltárán is áldozunk.

Ez a főlemelő tudat adjon nekünk erőt, lelkesedést és kitartást, midőn gyamintézetünkért buzgókodunk.

Egyetemes gyűlés.

Szokatlanul hosszú ideig, teljes öt, sőt a megelőzőleg tartott bizottsági ülésekkel együtt 8 napon át tartott az idej egyetemes közgyűlés. Az érdeklődés, kitartás, a láng, a szenvedelem mind magasabb mértéket mutattak, mint ahogy már évek óta tapasztalható volt. A tárgysorozatban előfordult kérdések fontosságán kívül egyéb okok is játszottak közre, amelyekről s különösen azok legfontosabbikáról lapunk vezető helyén fejtjük ki nézetünket.

Részletes tudósításuk a következő:

A pénzügyi, jogügyi bizottságok, számvevőszék tárgyalásai után kedden (okt. 22-én) d. u. fél 6 órakor a négy kerület közönsége ősi szokás szerint tisztegett *Br. Prónay Dezső* egyetemes felügyelő előtt az ő Bálvány-utcai lakásán. A tisztelgők érzelmeit *Scholtz Gusztáv* bányakerületi püspök tolmácsolta hatásos, mélyenjáró gondolatokban gazdag beszédben, kifejezve különösen az egyházegyetem törhetetlen ragaszkodását érdemdús felügyelőjéhez és az utóbbi időben a sajtó hasábjain megjelent támadásokkal szemben is érzett változatlan bizalmát, végül őszinte szerencsekívánatait a báró családjában előfordult örvendetes esemény (egyetlen leánya férjhezmenetele) alkalmából. Esmékben és érzelmeiben egyaránt gazdag volt az egyetemes felügyelő válasza. Rövid visszapillantást vetve az egyházi életet újabban átlengő főbb törekvésekre, kifejezi azt a meggyőződését, hogy egyházunk életének tulajdonképi vezére a közszellem; ez az a hatalom, amely mindnyájunknak

irányt szab, s aki az egyház élén áll, annak ezt kell követnie. Nem akar az egyházban pártokat, sem politikai, sem egyházi értelemben. Ne legyen az egyházban hatalmi küzdelem. Csak aki az egyházban kifejlődő közszellemmel tudja magát azonosítani, csak az haladhat a vezérek, az elsők között. Mint a közélet embere, jól tudja, ki van téve támadásoknak. Érték őt ilyenek máskor, máshol, másként is. Nem fogja magát átalok zavartatni. Az egyház részéről jövő bizalmi megnyilatkozást mély hálával fogadja. Különös hálával és megilletődéssel köszöni az egyházegyetem jelenlevő képviselőinek a családi életében előfordult esemény alkalmából kifejezett szerencsekívánatait. A kötelességérzet teljesítésének tudata és a családi boldogság a legtöbb — s majdnem az egyetlen igaz, édes jutalom, amit a Gondviselés kegyelme az ember számára e földi siralomvölgyében tartott fenn. Könybelábbadt szemekkel rója le háláját az Úrnak, hogy őt e jutalomban kegyelme gazdagságából részesítette. Aldást kér az egyházegyetem működésére és hálásan köszöni a tisztelgésben megnyilvánuló ragaszkodást.

A jelenlevőkre mély hatással voltak e szavak. Meghatottan távoztak a felügyelő hajlékából a Deák-téri egyház disztermébe a szokásos *előértekezletre*. A fontosabb tárgyak (miniszteri leirat azon szerv megjelölése érdekében, mellyel az 1848. XX. t.-c. végrehajtása végett tárgyaljon a vallás- és közoktatásügyi kormány; a horvát ügyek; az 1848. XX. t.-c. végrehajtása végett a kerületektől intézett felterjesztések; az 1907. évi XXVII. t.-c.-ben egyházunkat érintő sérelmes intézkedések stb.) az idő rövidsége mellett is eléggé beható tárgyalásban részesültek s e tekintetben különösen az elnöklő felügyelő, Gyurácz F. püspök, Zsilinszky M. bányakerületi felügyelő, Szentiványi Árpád tiszai egyház. felügyelő, Laszkary Gy. dunáninneri kerületi felügyelő, Szehtlo Kornél egyetemes ügyész és Dr. Zsigmondy Jenő egyetemes főjegyző felszólalásai keltettek különösebb érdeklődést. A tetszés főleg *Gyurácz püspök* beszéde közben és végén tört ki szinte elementáris erővel, aki a szíveket megragadó módon fejtette ki azt az igazságot, hogy a protestáns autonómia drága kincse a haza alkotmányának s mégis, valahányszor az állam segítő keze felénk nyúlt, egy-egy darabot mindannyiszor letördelt ez autonómiából és mi engedtünk, mert azt mondták: így kívánja a haza érdeke. Most pedig — úgymond — amikor más egyház áll elő kivételes kedvezmények követelésével a népiskolai törvényjavaslatban: akkor lehet kivételt tenni, mert nem protestánsokról van szó. Ez — úgymond — nem igazság, nem jog és nem a történelem által indokolt eljárás. Nem kevésbé tetszett *Laszkary* erélyes állásfoglalása, de különösen *Zsilinszky* élénk tiltakozása a szóbanforgó törvény rendellenes megalkotása ellen, s amaz óvása: vigyázzunk, mert ha az 1848. XX. t.-c. épületéből az egyik sarokkővet, az egyenlőség és viszonyosság követ kihúzni engedjük: a többi lassan-lassan magától összeomlik.

Miután még dr. *Zelenka Lajos*, egyetemes törvényszéki jegyző az egyetemes felügyelő kérésére az értekezlet élénk helyeslése közben visszavonta beadott lemondását, néhány formáság elintézésével véget ért az értekezlet.

Másnap reggel $\frac{3}{4}$ 10 órakor a közgyűlést megelőző istentisztelet tartatott meg. *Poszvek Sándor* egyetemes egyh. főjegyző buzgó imában kérte az Úr ál-

dását a gyűlés nagy munkájára és forrón könyörgött a felséges király felgyógyulásáért.

A közgyűlés.

D. e. fél 11 órakor vette kezdetét az egyetemes közgyűlés. A nagy számmal megjelent közgyűlési tagok sorából felemlítjük a következőket: Báró Prónay Dezső egyetemes felügyelő, elnök, Dr. Baltik Frigyes püspök, társelnök, Gyurácz Ferenc, Zelenka Pál, Scholtz Gusztáv püspökök, Laszkáry Gyula, Szentiványi Árpád, Zsilinszky Mihály, Ihász Lajos kerületi felügyelők, Láng Lajos egyetemes gy. int. elnök, Dr. Zsigmondy Jenő, Poszvek Sándor főjegyzők, Haendel Vilmos, Gyürky Pál, Dr. Györy István, Dr. Lehotzky Antal aljegyzők, Dr. Meskó László államtitkár, Sztelho Kornél ügyész, Góbi Imre levéltáros, Bendl Henrik pénztáros, Glatz Antal, Osztrouczky Miklós, Hámos László főispánok, br. Feilitzsch Berthold, Csipkay Károly közigazg. bírák, Farbaky István, Wágner Géza, Dr. Kéler Zoltán, Dr. Szelényi Aladár, Berzsenyi Jenő, Haviár Dániel, Szontagh Andor, Hevessy Bertalan, Földváry Elemér, Münnich Kálmán, Radvány István, Lavotta Kornél, Dr. Zelenka Lajos, Veress József, Materny Lajos, Terray Gyula, Kund Sámuel, Belohorszky Gábor, Svehla Gusztáv, Horváth Sándor, Dr. Masznyik Endre, Dr. Szilávik Mátyás, Bancsó Antal, Dr. Mikler Károly, Meyer Endre, Dr. Flórián Károly és mások.

Elnöklő egyetemes felügyelő a következő beszéddel nyitotta meg a közgyűlést:

Mindenekelőtt mély tisztelettel és megilletődéssel üdvözlő e helyen a közgyűlés megjelent tagjait. Megilletődéssel azért, mert ebben a teremben, amelyben több, mint 30 éven át, a pesti egyház szíves vendégszeretéből volt alkalmuk a mindenkori egyetemes közgyűléseknek a hazai evang. egyház java felett tanácskozni, e teremben — úgymond — minden valószínűség szerint utóljára gyűlt egybe az egyetemes gyűlés. Majd — szószerint — így folytatja:

Midőn egyetemes egyházunk közgyűlésén összejövünk, közvetlen feladatunk a folyó egyházi közigazgatási ügyek elintézése, de e mellett a lefolyt év egyházi életéről való számadásnak, az egyház életében előfordult összes fontosabb események áttekintésének ideje ez. Sőt némelykor szükséges, hogy tágabb körben is megfigyeljük mindazon eseményeket és jelenségeket, a melyek egyházunkra nézve a jelenben, vagy a jövőben fontossággal bírhatnak.

Egyházunk közvéleményét most is elsősorban az 1848: XX. t.-cz.-ben foglalt elvek megvalósításának kérdése foglalkoztatja.

E törvénycikkben foglalt elvek megvalósítása folyamatban van.

Kétségtelen tényekre utalhatunk.

A két protestans egyház részéről együttesen fölterjesztett kívánalmak teljesítéseken jelentékeny állami javadalmazás lett már utalványozva és megtörtént a ministerium részéről a további lépés is, hogy föl lettünk szólítva, annak bejelentésére, hogy az 1848: XX. t.-cz.-ben elrendelt meghallgatása az egyháznak mikép történjék?

Nincsen okunk a kételkedésre a fölött, hogy komoly a szándék az 1848: XX. t.-cz.-nek végrehajtására, a benne lefektetett elvek megvalósítására.

Más kérdés az, hogy a nagy mérvű állami javadalmazás mellett mikép fog alakulni egyházunk

igazgatása és egész külső élete összes jogviszonyai és nem-e fog szenvedni az egyházi önkormányzat? Főn lesz-e az tartható a maga teljes sértetlenségében?

E tekintetben nem ok nélküli az aggodalom.

A példa közel fekvő. A legújabb törvény az elemi iskolákról is nagyobb állami támogatást nyújt a felekezeti tanintézeteknek, de a milyen mértékben növeli az állami támogatást, hasonló mértékben növeli, a mindenkori kormányának és közegeinek befolyását az egyház intézményeire, a felekezeti elemi iskolákra.

Az önkormányzatnak ezen megszorítását aggodva tapasztalom. A törvény ezen következményei sem nem kerülték el figyelmemet, sem nem nyerték meg hozzájárulásomat, annál kevésbé helyeslésemet. És ott, a hol erre az alkalmat megfelelőnek találtam, a főrendi ház bizottságában meg is tettem észrevételeimet, de arra, hogy előre teljesen sikertelennek ismert küzdés terére lépjek, tartóztatott annak tudata, hogy korunkban egy részről anyagi előnyöket várni, sőt követelni az államtól és másrésztől föntartani a függetlenségnek azt az állapotát, a mely az intézmények független föntartását tételezi föl, oly benső ellenmondás, amely már önmagában is elég a sikeres küzdelem megbénítására. Sohasem sürgetem, sőt amíg lehetett, elleneztem bármiféle állami javadalmazásnak szorgalmazását, de ha ez, a kor fejleményeinek hatása alatt mégis bekövetkezett, számolni kell a helyzettel. Hasonlattal élve: a nagyobb fényvel, az attól elválhatatlan nagyobb árnyékot is el kell viselni.

Az erők egyensúlyának vannak kérlelhetetlen törvényei. Ezért fölötte szükséges a bölcs mérsékelt az anyagi javak dolgában, hogy a nagyobb anyagi javak nagyobb árnyéka el ne homályosítsa az egyház eszményi céljait.

Azt a jelenséget se hagyjuk figyelmen kívül, hogy itt-ott protestans körben is szóba hozták a róm. kath. egyházi javak secularisatióját. Ha ezt a kérdést a szélső politikai radikalizmus, a mely már az anarchizmus felé hajlik, veti föl, azon ne csudálkozunk. Belleillik ez tanaiba, de ha protestans körökben vetik föl e kérdést, szembe kell vele szállnunk jó eleve. Ha valahol, itt áll: „Principiis obsta“. Szembe kell szállanunk ily jelenségekkel legelején. Szembe kell szállanunk a magánjog szempontjából, mert a magánjog ismeri mindenütt az elévülés és elbirtoklás intézményét, a hosszú idő jogképző erejét. A szerfölött hosszú birtoklásban már önmagában is rendszerint keresnek jogcímet.

De szembe kell szállanunk e jelenséggel a magyar közjog jellegénél fogva, a mely a vallás-zabadság elvének biztosításához, a vallásfelekezetek egyenjogosságának a törvénybe igtatásához, miként az 1791: XXVI. t.-cz. tanúsítja a mult idők vagyonek elkobozásaiból származó kölcsönös követelődzéseknek elmellőzésével tudott eljutni.

Szembe kell szállanunk e jelenséggel még azért is, mert kell, hogy éljen bennünk is annak tudata, hogy ami szerényebb egyházi javainknak az üldözések korában való elkobozása, a keserűség mily érzetét költötte föl. A minék fajó emléke még él bennünk, annak megújítását másokkal szemben ne hirdessük mi.

De szembe kell szállnunk e jelenséggel az 1848 évi törvényhozás nemes eszményiségénél fogva is. Szembe kell szállnunk különösen akkor, midőn az

1848. évi törvénycikk megvalósulása már folyamatba van.

Szembe kell szállanunk hazánk érdekében, hogy azt megóvjuk a felekezeti viszályoktól.

Szembe kell szállnunk saját egyházunk érdekében, hogy megóvjuk azt a rút irigység vádjától.

De szembe kell szállnunk vallásunk elveinél fogva, mert az irás nem csak azt tanítja, hogy mások javait el ne idegenítsük, de azt is tanítja: „Ne kívánjad a te felebarátod semminemű jószágát.”

De legyen szabad remélnünk, hogy e kérdés fölvetése csak múltó jelenség volt, a melynek egyházunk körében nincs mélyebb gyökere. De még más, egyházunkat érdeklő és arra nézve is fontos jelenségekre kell figyelmünket fordítanunk.

Gyakran és igen figyelemre méltó oldalról a tekintély elvét állítják fel, mint az emberi társadalmat össze tartó tényezőt, mint olyat, amelynek minden téren első sorban kell érvényesülnie.

Kétségtelen, hogy a tekintély elve is egyik és pedig fontos összekötő kapcsa az emberi társadalomnak, amelynek az egyház körében is, annyiban, a mennyiben az egyház mint külső társadalmi szervezet is jelentkezik, van jelentősége, de óvakodjunk attól, hogy a tekintély elvének jelentőségét fölülte nagyra növeljük. Ha szerfölött nagyra növeljük a tekintély elvének jelentőségét, az szükségképpen korlátlan önkényuralommá fajul, a mely alatt elenyészik a szabadság, az emberiség legfőbb erkölcsi értéke, amely értéket ad az emberi életnek, erkölcsi értéket az emberi intézményeknek.

A második jelenség ennek éppen ellenkezője.

Merészen hirdetik a szabadságot a gondolat világában. A gondolatnak szabadnak kell lennie, ezt hirdetik nagy hanggal, de úgy értelmezik, hogy vallásos gondolattal nem szabad az embernek bírnia.

Vallásos érzésének, a mely lelkében él, nem szabad gondolattá alakulnia.

És ha vannak türelmetlen hívei a tekintély elvének, vannak nem kevésbé türelmetlen hívei az úgynevezett szabad gondolkodásnak.

Egyházunk és az annak hatása alatt kifejlődött bölcsesleti fölfogás is ezen két véglet között, a közép úton halad, — hirdeti és alkalmazza a szabad kutatás és vizsgálódás elvét tanaiban, kifejti a szabadság elvét intézményeiben, igyekszik azt megvalósítani, de elismeri a tekintély elvét azokban az örök igazságokban, amelyre Jézus tanított, abban a példában, a mit ő életével és halálával adott, az ő tanítása jelöli meg az utat, az ő tanítása az örök igazság. Az ő tanítása a szeretet törvénye, ezt, mindenenk fölött ezt tanítsuk. És ezzel a gyűlést megnyitottnak nyilvánítom.*

A történelmi igazság rovására cselekednénk, ha azt mondanók, hogy a nagyszámu tagokból álló egyetemes közgyűlés ezt az elnöki megnyitót kivétel nélkül tetszéssel fogadta volna. Sőt — mondhatjuk — annak a szekularizáció eszméjével polemizáló része a közgyűlés túlnyomó többsége részéről határozott ellenmondással találkozott. . . . És ez, az egyetemes felügyelő kiváló egyénisége iránt osztatlanul érzett tisztelet dacára nem is lehetett másként. Mert hiába minden: a józan liberális magyar közvélemény . . . de minderről nem is beszélve, maga a protestáns országos közvélemény a szekularizáció gondolatát jogosnak, igazságosnak, méltányosnak találja, ha nem is óhajtja azt máról-holnapra megvalósítani. Minket így neveltek, így oktattak és Csecsetkától Dr. Mikler

Károlyig nincs az a komoy egyházjogász, Selmeczbányától Békéscsabáig nincs az a történelmi kutató-sokkal is foglalkozó vallástanár, Bod Pétertől Zsilinszkyig az az egyháztörténész, a ki eszmei tartalmában helyteleníteni tudná a szekularizációt. És nézetünk szerint, ha a felügyelő úr az időszerűség és a helyszerűség szempontjából emelt volna kifogást a szekularizáció gondolatának a ref. lelkész-kongresszuson való felvettetése ellen, szavai alig keltettek volna emóciót; de mert a legélesebb polemia terére lépett, és pedig eszmei szempontból és politikai tartalommal: a másként érzők és másként gondolkodók közt önkéntelenül is elvetette a vihar magvait, a melyek, — hogy mily hamar csiráztak és szöktek szárba, mutatta a másnapai emlékezetes jelenet.

. . . De tartsunk sort. Rövid vita után kimondták Dr. Baltik Frigyes püspök-elnök indítványára az elnöki megnyitónak egész terjedelmében a jegyzőkönyvbe való felvételét.

Majd az elnöki jelentés tárgyalása következett. A tanári fizetések kiegészítése tárgyában érkezett miniszteri leirat tudomásul szolgált.

A bányai egyházkerület indítványa alapján felterjesztést intézését határozza az egyetemes gyűlés a kultuszminiszterhez, a végett, hogy az állami iskolában a prot. tanerők és tanítványok a reformáció emléknapiján ne csak az istentisztelet tartama alatt, de egész nap szabadságot élvezzenek.

A Rákóczy és Thököly hamvainak ünnepélyes elhelyezése körül az ev. egyházat terhelő költségnek az egyetemes felügyelő áldozatkészségéből történt megterítését a közgyűlés hálásan vette tudomásul.

Az „Eöry Sándor“ f. hagyatékról azt határozták, hogy a végrendelet jogerőre emelkedéséig az ebben kijelölt célokra való figyelemmel kezelendő az alap.

Ezután következett az elnöki jelentés egyik vihartkeltő pontja. T. i. a népiskolai tanítók fizetésének kiegészítéséről szóló 1907. évi XXVII. t. cz.-ről szóló azon jelentés, a melyet *Sztehló Kornél* egyetemes ügyész adott elő oly javaslattal, hogy az ezen törvényben, s különösen annak hírhedt 35-ik § ában a protestáns autonómiát és illetve az 1848. XX. t. cz.-ben lefektetett jogegyenlőséget és viszonyosságot sértő intézkedések ellen fejezze ki az egyetemes gyűlés a maga tiltakozását feliratilag, a feliratban kifejezván azon tényt, hogy a jelen kormány az első, a mely az 1848-iki törvény meghozatala óta nyíltan retrográd lépést tett a felekezeti egyenjogúság ellenében.

Szentiványi Árpád „a retrográd“, „a visszafejlesztés“ kifejezés ellen harcol; a 35-ik szakasz revízióját ő is követeli, de megelepszik e követelés feliratilag leendő kifejezésével, s az indoklás, mint a jelen kormány által éppen meg nem érdemelt vádakat tartalmazó részletet, elejtendőnek tartja. Különösen magát a felirati tervezetet elébb a közös prot. bizottsághoz utasítaná.

Gyurátz Ferenc egész terjedelmében hozzájárul az előadó javaslatához, mert — az előértekezleten kifejtett érveléséhez hasonlóan — meggyőződése, hogy úgy az autonómia ellen irányuló sérelmek, mint a kivételes elbánás ellen erélyesen tiltakozni kell.

Szeberényi L. Zs. szerint iskolaügyünk autonómiája már úgyszólamint romokban hever; legkivánatosabb volna az összes iskolák államosítása, mert az egyenlő elbánás elve így legalább negatív megmenthető volna.

Laszkár Gyula szükségesnek találja, hogy a 35-ik §. elleni tiltakozás és ennek revíziójára irányuló kérelem az országgyűléshez intéztessék.

Hevessy Bertalan az autonomia megvédésére irányuló szellem ébredését örömmel látja. A felterjesztést helyesli, de a „retrográd” kifejezést helyteleníti s az indokolásnak ezt a részét enyhíteni kéri.

Haviár Dániel Szeberényivel polemizálva, nagyon fontos egyházi és nemzeti indokokból tartja feltétlenül fenntartandónak az egyházi iskolai intézményt. A felirati tervezetből elhagyandónak tartja azon részeket, a melyek az autonom iskolai kezelés megrövidítésével — a történelmi tények mellőzése mellett — csak a jelen kormányt vádolják, vagy, ha e részek fenntartatnak, történelmi e részben utalás a múltban tapasztalt kormányintézkedésekre is. A kormányhoz is intéztessék felirat annak a határvonalnak törvényhozási úton leendő megjelölése érdekében, a mely iskolai ügyekben az egyház ingerenciáját az államtól elválasztja.

Scholtz Ödön Szeheho álláspontjához csatlakozik s úgy látja, a közgyűlés túlnyomó többsége is ezt osztja.

Zsilinszky M. nem szeretné, ha a múltat bárki is a megilletőnél feketébb színben látná. Állítja, hogy az 1867. óta egymást követő kormányok az 1848. XX. t. cz. 2-ik szakaszában lefektetett jogegyenlőség és viszonyosság ellen nem vétettek, az ugyanezen törvényben kifejezett anyagi kielégítést a protestantizmusnak pedig eddig kizárólag pénzügyi tekintetek korlátozták. Míg ellenben a jelen vallásügyi kormányzat január havi válasza a közös prot. bizottság memorandumára határozottan retrográd lépés. Egyébként a felolvasott javaslatot némi módosítással elfogadja.

Meskó László a retrográd szellem indokolásául Zsilinszky által felhozott miniszteri válasz értelmezésében egészen másként gondolkozik, mint Zsilinszky. E választ ő egyetlenegy pótlással teljesen kielégítőnek találja; a pótlás szükségességét abban a tekintetben állapítja meg, hogy az 1848. XX. t. cz. 2-ik szakaszába ütköző visszaélésekre nézve helyénvalónak látja a tételes törvényhozási intézkedést. A Szeheho-f. felirati javaslatról mondott kritikájában osztja Szentiványi felfogását, — a felmerült vita anyagából a Haviár-f. helyreigazításokat figyelemreméltóknak minősíti, s a felirat első részét a kormányhoz és országgyűléshez, — második részét a közös prot. bizottsághoz is átteendőnek tekinti.

Ellene van az iskolák államosításának. — A felirati tervezetnek az úrnapi körmenetre vonatkozó részét, mivel a képviselőház elnöksége részéről semmiféle szándékosságot fel nem tételez s ezt a jelenlegi elnöknek, Justh Gyulának szabadelvű felfogását ismerve, mondja, a közös prot. bizottsághoz terjesztendőnek tartja.

Veress József a Meskó felfogásához csatlakozik s mint Haviár, ő is felsorol néhány kifejezést, mely enyhítendő. Egyébként elfogadja a javaslatot.

Szentiványi az elhangzottak után szövegező bizottság kiküldését óhajtja.

Szeheho zárszavában hozzájárul a Meskó, Haviár és Veress módosításához s ahoz, hogy a felirat a közös prot. bizottsághoz is áttétessék. Beéri azzal, ha az úrnapi körmenetre vonatkozó rész kizárólag a közös bizottsághoz tétetik át.

Br. Prónay Dezső összegezi a vita eredményét s határozatilag kimondja: intéztessék felirat a kor-

mányhoz és kérvény a képviselőházhoz az 1907-ik évi XXVII. t. c.-nek az 1848. XX. t. c. elve és szellemében való módosítása tárgyában. S mivel a nyilatkozatnak, melyet felterjesztünk, komolynak, ünneplésesnek, minden gúnyt és célzásokat nélkülözőnek kell lennie, a szöveg végleges megállapításával bizassék meg az elnökségből, előadóból és a jegyzői karból álló bizottság.

Ezzel a mintegy 3 óráig huzódó vita, amelynek folyamán felmerült politikai háttérű nyilatkozatok mentén nem egyszer ugyancsak hangosan tört ki a szenvedély a közgyűlés tagjai részéről, befejeztetett s a tanácskozás folytatását az elnökség csütörtök d. e. fél 10 órára tűzte ki.

Időrendben haladván tudósításunk, e helyütt most az u. a. nap délutánján tartott *egyetemes lelkészi értekezletről* kell megemlékeznünk.

Az értekezlet — melynek elnöke *Veress József* esperes, jegyzője *Bándy Endre* lévai lelkész volt — egyházi énekekkel vette kezdetét, *Csepregi György* esperes pedig szívből fakadó, szívhez szóló imát mondott, melyben Istennek a szentlelkét könyörögte le a tanácskozásra.

Elnök azon jelentésére, hogy a tanácskozásokon megjelenő lelkészeknek a keresk. miniszter kedvezményes jegyeket bocsátott rendelkezésére, az értekezlet a kereskedelmi miniszternek köszönetét fejezi ki.

Jelenti továbbá az elnök, hogy az ideai értekezletre kilátásba helyezett dolgozatok közül csak egyet vett kézhez, Bándy jegyző pedig igen érdekes és tanulságos összefoglalásban adja elő az ország összes lelkészi értekezleteinek ideai munkásságáról szóló jelentését, melyet — az előadónak jegyzőkönyvi elismerést szavazva — az értekezlet sokszorosítani és a tagok közt kiosztani rendelt.

E jelentéshez felszólal szeberényi L. Zs. és újlag kifejti az iskolák államosítására vonatkozó óhaját.

Elnök indítványozza, hogy kerestessék meg az egyetemes gyűlés, hogy a gyűlés első napjának délutánján sohase legyen bizottsági ülés, hogy így az egész délután a lelkészi értekezlet komoly munkálkodásának legyen szentelhető, és hogy az egyetemes gyűlés fejezze ki azon határozott óhaját, hogy úgy egyházmegyénként, mint kerületenként is minden évben tartassanak lelkészi értekezletek. — Elfogadtatott.

Ezután *Schleiffer Károly* misérdi lelkész értekezett „A felemelt államsegély felosztása” címen. Javaslati abban csúcsosodnak ki, hogy kerestessék meg az egyetemes gyűlés oly irányú intézkedések megtételére, hogy a felemelt államsegély alapítvány-szerűleg törvényileg biztosítottassék, ha e törvény késnek, az államsegély azonnal kiosztassék, de az arány későbbi meghatározására nézve is az egyháznak autonomikus jogainál fogva szabad keze legyen; mondassék ki a törvényben, hogy ez a jelenlegi segélyezés csak kezdete az 1848. XX. t. c. 3-ik §-a alapján joggal támasztható igényeink teljesítésének; hogy az egyetemes nyugdíjintézet oly összeggel segélyeztessék, a mi a congruális fizetési összeget nyújtja nyugdíj gyanánt minden lelkésznek, továbbá, hogy közigazgatási célokra adassék 25—30%, az egyházak terhein való könnyítés elve pedig az egyes egyházközsegek szerinti egyforma arányú könnyítés legyen. *Kund Sámuel* répcelaki lelkész, esperes volt a koreferens. Szerinte a törvényt meghozni szükséges, de abban a felosztási kulcsot megállapítani lehetetlen. Teljesen elégséges az államsegély szabály-

szorú felhasználását számadási kivonattal igazolni a miniszterium előtt. Oda kell hatni, hogy az állam feladatának ismerje el az 1904-iki memorandumban foglalt összes egyházi kultúrcélok támogatását. A most rendelkezésre álló államszegély felhasználása tekintetében mi sem áll útjában annak, hogy bármily összeget is biztosítsunk belőle az egyetemes nyugdíjintézet részére, ami annak tőkéhoz gyarapítása érdekében igen kívánatos volna.

A tetszéssel fogadott előadásokhoz *Schönviesner Kálmán* p. sztyörgyi, *Geduly Henrik* nyiregyházi, *Czuppon Sándor* kövágóörsi lelkészek szólottak hozzá, követelve a nyugdíjintézetnek az államszegélyből legalább is a Gyürky-féle javaslat értelmében szükséges mérvben való dotálását.

Az elhangzott felszólalásokat összegezve, *Veress József* elnök az értekezlet határozataként kimondja, hogy a lelkészértekezlet az egyetemes közgyűlésnél kérelmezni fogja a nyugdíjintézetnek a középiskolai tanárokéval egyazon rendszerben való újjászervezését s az ez értelemben való felszólalással az elnököt bizza meg.

Szeberényi L. Zs. javaslatára indítvány fogadtott el a püspökök, esperesek és lelkészek egymás közötti, még hivatalos érintkezésében is a testvéries jelleg megővésére, *Mohácsy L.* javaslatára tájékoztató, közelebbi meghatározásokat is tartalmazó egyetemes közgyűlési napirend szorgalmazására, a kongrua-törvény oly módon átdolgozása végett indítandó mozgalomra, hogy a káplántartás a kongruális lelkészjövendelmet ne érintse, — és hogy minden esperes mellé segédlelkészi állomás legyen szervezhető, — a közigazgatási segélyből. Ezzel a már fél 9-et mutató óra intésére befejezést nyert a lelkészek egyetemes értekezlete.

Az egyetemes közgyűlés második napja csütörtökön d. e. fél 10 órai kezdettel zajlott le óriási izgalommal, szinte a tetőpontra hágott kedélyhullámzások, viharos kitérők közepette. Nem túlozunk, ha azt mondjuk, ez a nap örökké, még pedig bántóan emlékezetes lesz mindazoknak, akik a tanácskozásban résztvettek. Maga a tanácskozás a *sérelmek* jegyében folyt le. Előbb azonban az elnöki jelentés kapcsán, tekintettel a miniszter azon kívánságára, hogy az egyetemes gyűlés jelölje meg azon szervet, amely az 1848. XX. t.-c. végrehajtása végett a kormánnyal tárgyalni legyen hivatva, *Laszkáry Gyula* indítványára elhatározott, hogy ez a szerv a 4 taggal még bővítendő közös prot. bizottság legyen, s hogy ehhez az ev. ref. konvent is hozzájáruljon, e határozatról az éppen üléselő konvent rövid uton, *Szentiványi Árpád* kiküldésével, értesítették.

A párbér- és patronátusi terhek megszüntetése érdekében szükségessé vált statisztikai adatok gyűjtése érdekében a közös prot. bizottság kezdeményezésére még a június hóban tartott ref. konvent kérdőívek kibocsátását rendelte el, ugyanezt tették az egyöntetű eljárás érdekében a mi püspökeink is. Az egyetemes gyűlés ehhez egyértelműleg hozzájárult és *Scholtz Ödön* felszólalása kapcsán lelkes ovációban részesítette a *Hammersberg* által méltatlanul megítámt Zelenka püspököt.

A zólyomi egyház felterjesztését, hogy a túlnyomóan egyházunk hívei által lakott város állami iskolájának tantestületében az evang. tanerők arányosan szaporíttassanak, *Osztrólczy Miklós*, *Veres József*, *Masnyik Endre* és *Blatniczy Pál* hozzászólása után személyes közbenjárással leendő elinté-

zés végett visszaadták a bányai egyházkerület elnökségének.

A kisbaráthi hívekre kivetett párbér, valamint a zalai hívekre kivetett kath. egyházi adó, nemkülönben *Baltik* püspök felszólalására a selmezbányai m. k. bányapénztár által évenként kiutalt konvertita pénzek ügyei — mint sérelmek — áttétetnek a közös prot. bizottsághoz.

Ezután következett az a jelenet, amelynek hü leírására művészebb toll — és talán az egyház javát kevésbé féltő lélek — kellene, mint a mienk. Mert ennek pontos leírása mindenesetre inkább kínos, mint megnyugtató hatással lenne minden hü evangélikus emberre.

Ugyanis Zsilinszky Mihály hivatkozással arra, hogy a tegnapi elnöki megnyitóban a szekularizáció tárgyában megindult mozgalommal szemben kifejtett gondolatok alkalmasok lehetnek arra, hogy egyrészt az egész hazai evang. egyház hivatalos állásfoglalásaként magyaráltassanak, aminek pedig éppen ellenkező jeleit szolgáltatva azoknak az egyetemes gyűlés által törtéut fogadtatása, másrésztől, hogy mindazon egyházunkhoz tartozó testületeket és egyes egyháztagokat, akik a szekularizációval — habár azt most napirendre hozni nem is óhajtják, — de eszmei értelemben vele rokonszenveznek, olyanokként állítsa a hazai közvélemény elé, mint akik másnak jogos tulajdonát irigyelik, áhítják; de alkalmasak bizonyos zavaros megítélésére a kath. papi vagyon eredetének és tulajdonjogának is, amire nézve pedig nemcsak hazánk legnagyobb politikusai, *Kossuth Lajos*, *Deák Ferenc*, *Ghiczy Kálmán*, de maga a róm. kath. alsópapság is mindig egy véleményen volt: Kérdést intézett báró *Prónay Dezső*höz tegnapi szavainak tulajdonképi értelmezése tekintetében, mert óhajtandó, hogy e nagyfontosságú kérdésben az eszméi tisztázassanak és az egyház meggyőződése egyöntetű alapokon nyugodjék.

Már *Zsilinszky* felszólalása alatt, aki szavát egy sérelmi ügyvel kapcsolatosan emelte fel, viharos volt a hangulat. Az egyetemes gyűlés túlnyomó többsége helyenként zúgó éljenzésben, — míg egy töredék hangos tiltakozásban tört ki. Szemmel látható volt a tegnapi megnyitó visszahatása, — elkeseredett közbeszólások, bántó megjegyzések váltották fel egymást. De elementáris erővel tört ki a vihar és a felháborodás a *Zsilinszky* felfogásával rokonszenvező nagy tábor részéről az egyetemes felügyelő válasza alatt, amely sokszor — valljuk meg — az erős benső indulatnak egész a személtves és politikai sarcasmusig menő kifejezéseivel volt telítve, a mire pedig éppen nem volt szükség. Ez magyarázza meg azt, hogy a szekularizáció kérdésében a szükségesesen túlmenő kritikát magában foglaló egyetemes felügyelői megnyitó miatt még mindig izgult kedélyek oly zúgó ellenmondást, oly türelmetlenséget és elkeseredett magatartást tanúsítottak az egyetemes felügyelő beszéde alatt, amely más körülmények között a tisztelenség minden ismérveit magában hordta volna és amely több ízben arra kényszerítette az egyetemes felügyelőt, hogy beszédét megszakítsa, sőt, hogy végül könnyekbe törve ki, hagyja ott a közgyűlést néhány percre.

Válaszában egyébként kifejtette a felügyelő, hogy ő kétértelműséget soha sem tanúsított, teljes tudatában van gyarlóságának, annak, hogy tévedhetett, ám azért lelkiismereti szempontból a közéletben eltöltött munkájára és állásfoglalásaira önértettel te-

kinthet vissza. Érték őt másfelől is támadások, de helyét megállta, megállja most is. Azt hitte, hogy midőn tegnap a róm. kath. javak elkobzása ellen nyíltan kifejtette álláspontját, elég terjedelmesen indokolta azt. Ha kijelentéseit Zsilinszky nem találta elég határozottaknak, világosaknak, készséggel bocskozik közelebbi magyarázatba. De ez a gyűlés nem rendelkezik elég idővel arra, hogy e kérdést minden részletében letárgyalja. Csodálkozik a felett, hogy a történetíró Zsilinszky e kérdést nem a történeti fejlődés keretében vizsgálja. Mert aki a jogtörténeti fejlődést ismeri, az tudja, hogy a középkorban a tulajdonjog rendszere egész más alapokon fejlődött, mint ma. Fenntartja nézetét a magánjogi tulajdon keletkezésének az elévülés, elbirtoklás útján való lehetőségét illetően s ha épen kíváncsi ő Fxcellenzája, mi a nézete arról, hogy ki a jog szerinti tulajdonosa, birtokosa a mai birtokoknak, megfelel erre is, — bár ezt a Zsilinszkyknél sokkal kisebb műveltséggel bíró emberek is tudják — t. i. hogy aki a telekkönyvben van annak feljegyezve.

Leírhatatlan zúgás, orkánszerű vihar tört ki e kijelentésre, a mely egy csapásra — a telekkönyvi bírlás elméletének felvetésével akarta elvenni a közjogi alapokon egészen másként elbírálandó kath. papjavarok ellen irányuló felfogás élet.

További szavait a folytonos szenvedélyes ellenmondások miatt alig is lehetett hallani. S még inkább érzett ez a keserűség a hangulatban akkor, amidőn a báró úr célzással Zsilinszkyre azt mondotta, hogy ő e kérdés felvetését egyedül az ultraradikalizmus légkörében találja indokoltnak, s hogy annak végkifejződése a socializmus diadalát mutatja az összes egyházi javak elkobzásában. Ekkor történt az, hogy látva a heves ellenmondások feléje zúduló áradatát, helyét ott kellett hagynia benső felindultsága miatt s ezen jelenetek alapoka és logikus egymásutánban való káros kifejlődése épen az, a mitől mai vezércikkünkben óvunk.

Sztehló, Meskó, Szentiványi többé-kevésbé szerencsésebb körülmények közt tudtak szóhoz jutni, hogy a napirendre térést javasolják. *Zsilinszky* viszonzválaszában nem tért ki a személyes célzásokra, csak annak adott kifejezést, hogy mennél nagyobb horderejű valamely kérdés, tárgyalásában annál fontosabb a szenvedélyességtől való tartózkodás. Ez pedig olyan kérdés, a melynek tárgyalását ő sem kívánja, de a melyet a kor szelleme ellenállhatlanul odadob a köztanácskozással asztalára. Ohajtandó lett volna e kérdésben az egyöntetű állásfoglalás. De ha így nem ment, majd megy a dolog az igazi történelmi összefüggés, a tiszta jog és a magyar közélet tradíciói szerint másként.

Még megjegyezzük, hogy Szentiványinak egyik kijelentése, a melyben a vele szemben támadt vihar egyik előidézőjére célozva indulatosan kiáltotta el magát: „Ha velem ilyen hangon beszélnek, akkor én is megtalálom a hozzá illő választ. De figyelmeztetem a nagytiszteletű urat, hogy a rövidebbet ön fogja húzni, mert én világi vagyok“... élénk fel-tűnést keltettek a közgyűlés lelkész-tagjai sorában.

Ezzel a legnagyobb kedélyháborgást előidézett kérdés szerencsésen lezorzult a tárgyalásról.

Kisebb jelentőségű ügyek kerültek tárgyalásra, a melyek közül tudomásul szolgált a vallás- és közoktatásügyi miniszter januári leiratára a közös prot. bizottság által adott válasz.

Zsigmondy Jenő az államsegély felosztási ter-

vére nézve a pénzügyi bizottság javaslatát mutatta be. Amennyiben azonban e javaslat nem nyújt elég kezességet a nyugdíjintézet alapos újjászervezésére, *Veres József* élénk színekben festi le a lelkészek fizetési és nyugdíjviszonyainak elmaradottságát, s jogos igényeit az államsegélyben való részesedésre, s *Gyürky Pál* is hangoztatván azt, hogy ha már a 3 cél közül, a melyre az államsegély adatott, ebből egyet sem tudnak teljes mérvben kielégíteni, úgy legalább a nyugdíjintézet korszerű rendezését tegyék lehetővé, *Zelenka Pál* és *Baltik Frigyes* püspök felszólalásainak figyelembevételével a közgyűlés elfogadja a Zsigmondy főjegyző következőleg módosított határozati javaslatát: Mondja ki a közgyűlés, hogy ez évben a három cél közötti felosztási arányt nem állapítja meg, s utasítja az egyet. nyugdíjintézeti ügyvivőt, hogy 2400 K. alapnyugdíj mellett, de a teljes fizetés figyelembevételével állítsa össze az új alapszabálytervezet igényelte mérleget, s ennek megfelelőleg állapítsa meg azután a jövő évi egyetemes közgyűlés az egyes célok közötti megoldási kulcsot.

Lapunk terének még áldozataink dacára is elvégre korlátolt volta nem engedi meg, hogy a további, kevésbé fontos és jelentős ügyekről bővebb értesítést adjunk. S azért csak röviden jelentjük, hogy a horvát autokefal egyházi törekvések ellen az egyetemes közgyűlés a báni hivatalhoz erélyes felterjesztés intézést határozta el, az ópazuai ügyben hozott ítélet jogerősségét és az egyetemes törvényszéknek kizárólagos illetékességét az egyetemes felügyelő hivatalos úton védelmezte meg, a belgrádi egyház kérelmét a magyarhoni egyetemes egyházhoz való tartozandóság végett tanulmány tárgyává teszik, a kecskeméti papválasztást jóváhagyták, az alapítványok körüli autonóm jogaink megóvására a miniszteriumhoz felterjesztést intéztek, az állami intézetekben a különböző felekezetű hitoktatók között viszonyosságot, egyenlőséget kérnek a kormánytól, a kongruás lelkészek drágasági pótlék iránti kérvényét nyilván tartják, a közös protestáns bizottságnak a református konvent részéről hozott és Szentiványi Árpád által tolmácsolt hozzájáruló végzése következtében elhatározták a közös prot. bizottságba 4 új tag választását. Ezzel az aznapi munka befejezést nyert. Délután a *Luther-társaság irodalmi bizottsága* tartotta ülését s mondta ki, hogy a jövő évben Raffay S. „Légy hű mindhalálig“ és „Vallásos elmékedések“, Mayer Endre: „Jézus és a socializmus“, Geduly Lajos: „Két karácsony est“, Kapi Béla: „Választanok“ és az „Egyházunk nagyjai“ c. sorozatból további 3 füzetet fognak kiadni; a Paulik János szerkesztésében készülő Postillát Petrovics Somának és Szeberényi L. Zsigmondnak adják ki bírálatra, a Masznyik Endre által a dunántúli lelkészek fordításában még az 1598-ik évből származónak jelentett „Formula Concordiae“ és a Hörk József által ugyancsak ilyen régi eredetűnek jelzett sárosi énekeskönyv kiadásának ügyét a művek tüzetesebb megvizsgálásának eredményétől tették függővé; végül elhatározták, a mire valóban égető szükség van, a Sántha-féle „Buzgóság könyvének“ új kiadását s az ebbe felveendő új imák bírálatával Petrovics Somát és Kovács Sándort bízták meg.

A pénteki és szombati gyűlés.

Az egyetemes gyűlés további tanácskozásait pénteken és szombaton folytatta és csak szombaton délután tudta befejezni.

A pénteki napon az egyetemi theol. fakultás ügyében Zsilinszky felszólalására a kérdésnek napirenden tartását határozták el.

A horvát bán leiratával szemben a lelkészi képesítést illetően a zsinati törvények épségben tartása érdekében feliratot intéznek a bánhoz, dacára annak, hogy Scholtz Gusztáv püspök személyes tapasztalatai szerint az összes horvátországi egyházak élénken óhajtják a magyar egyház testéből való kiválást. Tudomásul vették az egyetemes theol. nagybizottság jelentését és Strop L. tanszékére január 1-étől rendes tanári minőségben lapunk volt szerkesztőjét, Kovács Sándort választották meg. A közös prot. bizottság új tagjaiul Berzsényi Jenőt, Haviár Dánielt, Meskó Lászlót és Kovács Józsefet választották.

A bizottságok újjáalakítottak, mind a régi tagok újjáválasztásával és az elhunyt Lauko Károly helyére Szeberényi Lajos (fóthi) beválasztásával.

Végül szombaton Göbi Imre adta elő a tanügyi bizottság jelentéseit és javaslatait, amelyeket elfogadtak; dr. Mikler Károly javaslatára kimondták a levéltár rendezésének szükségét s e célra Sztehlo Kornél 600 K nagylelkű adományát az államsegély időközi kamataival 1200 K-ára kiegészítve, gondoskodtak fedezetéről is.

Majd a Szeberényi L. Zs. békéscsabai lelkész ellen a bányai egyházkerület által indított fegyelmi eljárás elleni felebbezést utasították vissza, a zársumadásokat hagyták jóvá, az országos tanári nyugdíjintézet alapszabályait pártolólágg terjesztették fel a belügyminiszterhez s az országos ev. tanítói egyesület szervezkedését jóváhagyólag vettek tudomásul, s aztán dr. Baltik Frigyes püspök buzgó imájával véget ért a hosszúra nyúlt emlékezetes 1907. évi közgyűlés.

Rens.

BELÉLET.

A „Hivatalos Közlemények“ legközelebbi száma a püspöki hivataloktól beküldetni szokott anyag hiánya következtében csak november hó végén jelen meg. *A Szerkesztőség.*

Az „Ev. Órálló“ és az egyházkerületek. Az egyházkerületi közgyűlések ez évi határozatai az „Ev. Órálló“ jelen évben való támogatásának kötelezettségét a „Hiv. Közleményekkel“ egyben elismerve, egyenként 600—600 K segélyt folyósítottak a két vállalat támogatására, s elnökségeik útján az esetleg szükséges magasabb mérvű hozzájárulásra nézve is biztató nyilatkozatot tettek. Egyben azonban a jövő évtől kezdve beszüntetendőknek mondták ki a segélyt, mert a két lap magánvállalatba ment át. Amidőn ezt tudomásul vesszük és adjuk, ezúttal köteleységünk már most ráútalni arra, hogy a „Hivatalos Közleményeket“ a jövő évtől kezdve beszüntetjük, az „Ev. Órálló“ előfizetési díját pedig kénytelenek leszünk legalább évi 2 koronával emelni, mert a mostani drága nyomdai viszonyok mellett másként fenn nem tartható a lap. Egyúttal hálásan jelezzük, hogy egy a dunáninneni egyházkerületnek a további segélyezést megtagadó határozata felett megütközött buzgó egyháztag, aki áldozatkészségéről, nemesszívűségéről általánosan ismeretes, lapunk szerkesztője előtt kötelezte magát arra, hogy a kerület által eddig adott 600 K segélyt a jövő évre a sajátjából fedezi. Mi,

akik ezen elhatározásra semmiféle ingerenciával nem voltunk, ebből csak annyit konstatálunk örövendetesen, hogy az egyesnek áldozatkészségére épűgy, vagy legalábbis úgy számíthatnak némely prot. irodalmi vállalkozásaink, mint eleddig — a testületkére.

A Kiadóhivatal.

Lelkészbeiktatás. Gura Jenő merényi lelkész okt. 21-én érkezett meg új községébe, hol bandérium, iskolásgyermek, az egyházi és a politikai község által szívélyesen és ünnepélyesen a legjobb szerencsekívánatokkal fogadtattott. A következő vasárnapon, okt. 27-én volt az új lelkész beiktatása. Az egész község ünnepelt, a más felekezettűek is. A vidékről is jöttek vendégek. Bányahivatalnokok, Wieland főszolgabíró, Münich Kálmán egyházmegyei felügyelő, Weber Samu főesperes, Dr. Walser és Ratzenberger lelkészek résztvettek az ünnepélyen. Az istenitisztelet 10 órakor kezdődött a bevezető énekkel, mire a két nevezett lelkész a főesperessel a virágokkal feldíszített oltár elé lépett. Dr. Walser elénekelt a collectát és Ratzenberger elolvasta az oltári textust, mely után a főesperes tartotta a beiktatási beszédet, intvén a lelkészt és a községet kölcsönös köteleességeik teljesítésére, hangsúlyozván, hogy a békeangyala vezesse mind a lelkészt, mind a községet az üdv kikötőjébe. A főének közben fellépett az új lelkész, Gura Jenő, a szószékbe és nemes hévvel tartotta székfoglaló prédikációját, Kor. 4, 1—5. felett. Szeretetből szülőközsége iránt foglalta el az állomást, vélekedett a szónok. Különösen a béke olajágát hozza a községnek, melyet oly soká nélkülözött. Ezen kinyilatkoztatása a legjobb hatással volt a hallgatóságra. Azután Loisenberg tanító által vezetett négyhangú férfikar éneke igen jól sikerült és magával ragadta a híveket. A lelkész által elénekelt áldásával véget ért a szépen lefolyt beiktató istenitisztelet. Az isteni tisztelet után azonnal egyházközségi közgyűlés tartott, hol a szabályrendelet értelmében, a költségek is felszámítottak, melyek az üresedés alatt felmerültek. Az új lelkész úr alkalmat talált tevékenységének egész programját kifejteni: behozni fogja a gyermek-istenitiszteletet, nőegyesület megalapítása lesz buzgóságának célja és ha az Úr akarja, 10 év múlva tornyot fognak építeni a templomra. A díszebóden a város színe-java megjelent és emelkedett hangúlatban felköszöntöket mondtak: Münnich Kálmán a királyra, Weber S. a községre és az új lelkészre, valamint jelenlevő Göbel plébánosra, mire még Gura helybeli lelkész, Dr. Walser, Ratzenberger, Loisenberg, Soós, Wieland, Göbel és többen szólaltak fel, lelkes felköszöntőkben. Vajha minden jókívánat teljeseésbe is menne és a lelkész és községe boldogságát mi sem zavarná.

Weber S.

Gyászrovat. Gratz Mór volt VII. bányavárosi főesperes, kolozsvári első lelkész, élete 64-ik, lelkészi működése 40-ik évében Sátoraljauhelyben, hol leánya látogatására időzött, elhunyt. Temetése nagy részvéttel f. hó 29-én ment végbe Kolozsváron. Áldás és béke emlékére!

Adminisztrátor kirendelése. Minthogy a szárazdi gyülekezet Torda Lajos lelkésznek Felsőöörre távozásával mindeztideig nem mutatott semmi hajlandóságot az üresedésbe jött lelkészi állásnak rendes választás útján leendő betöltésére: Gyurátz Ferenc püspök adminisztrátorul Kirnbauer Gyula segédlelkészt rendelte ki a gyülekezetbe.

Lelkészválasztások. A gyurói ág. hitv. ev. gyülekezet Binder Adolf lelkész elhalálozásával megüresedett lelkészi állásra egyhangulag Mikulás Kálmán pápai s. lelkészt választotta meg, kinek is a beiktatása folyó hó 20-án ment végbe. A lelkemelő ünnepség keretében. — Hrasztovácra Dobrovöljac Miklós eddigi adminisztrátort választották meg egyhangulag.

Segédlelkészi meghívás. Gyurátz Ferenc püspök Mikulás Kálmán távozásával egyházkerületi segédlelkésznek meghívta maga mellé Magyar Géza büki káplánt, kinek helyére Ihász László kisbabothei segédlelkészt díszponálta.

Lelkészjelölés. A magyarórsi gyülekezet az árván maradt lelkészi állásra egyhangulag Darvas Aladár tóthkeresztúri segédlelkészt jelölte, kinek megválasztása biztosra vehető.

Imaházavatás. Ritka szép ünnepély folyt le Zsedényben (Vasm.) okt. 20-án, Uraiujfalu eme kis filiája, melyben alig lakik 20 evang. család, páratlan áldozatkészséggel és buzgalommal épített magának egy csinos imaházat toronnyal; vett két harangot és egy szép harmoniumot. A felavatásra mindenünnen összesereglett hívek lelkes részvételével adta át Istennek eme új hajlékát rendeltetésének, Kis Imre uraiujfalusi lelkész Kiss János szombathelyi, Mestersházy László sárvári lelkészek és Hanzmann Károly répcelaki s. lelk. segédlete mellett. Részt vett az ünnepélyen a vidék legtöbb evang. tanítója is. Ott volt továbbá Dr. László Kálmán egyházmegyei felügyelő, Ajkay Elemér, Kis Gyula nagybirtokosok s még többen a vidék előkelőségei közül. Valóban megható az a ritka ügybuzgóság, a melyet e kis hívő sereg kifejt; nyugodjék rajta az Istennek bőséges áldása. Vajha minél több helyen követnék a buzgó zsedényi hívek példáját!

PÁLYÁZATOK.

A budapesti ág. hitv. ev. egyházmegyében szerzett **kispest-erzsébetfalvi missziói lelkészi állásra** — Kispest székhellyel — pályázatot hirdetünk.

Javadalom: 1. Három szobás lakás. 2. A kispesti gyülekezettől 800 korona, az erzsébetfalvitól 400 korona. Ez utóbbi összeg előreláthatólag rövid időn belül emeltetni fog. 3. Egyházkerületi segély ez időszerint 500 korona. 4. Stóla kb. 300 korona. A két község állami elemi népiskoláiban a hitoktatói díjazás a folyó iskolai évben fog megoldatni.

Istentiszteleti nyelv magyar.

Az állás 1908. január 1-én foglalandó el.

Pályázók kérvényeiket alulírott espereshez (VI. Felsőerdősor 5. sz.) 1907. november 28-ig küldjék be. Budapest, 1907. október 28-án.

Kaczián János,
esperes.

3-1

Fabiny Gyula,
egyházmegyei felügyelő

A hegyajjai ág. hitv. ev. egyházmegyéhez tartozó fancsalí (Abaúj-Tornavármegye) egyházközségben eltávozás folytán megüresedett magyar nyelvű

rendes lelkészi állásra

pályázat hirdettetik. Ezen állással a 3 szobás lakáson s az ehhez tartozó nagy kert, mellékhelyiségek és gazdasági épületeken kívül a következő javadalmazás van egybekötve: 1. Ingatlanokban: 26 kat.

hold, 628 □-öl szántóföld, s 1 darab, részben beültetett szőlőterület haszonélvezete. 2. Földmunka váltóságban: 172 kor. 3. Terményekben: a hívektől, ez idő szerint átlag 48 régi köből rozs. 4. A meghatározott stóla-illetmények és offertórium. 5. Kongrua kiegészítés: 1075 kor. 90 fill.

A kellően felszerelt kérvények folyó évi november hó 10-ig a főesperesi hivatalhoz Ózdra (Postahely, Borsodmegye) küldendők.

Kelt Ózdon és Miskolcon, 1907. október 18.

Turóczy Pál,
főesperes.

3-2

Radvány István,
egyház. felügyelő.

ORGONAGYÁR

villamos gépekkel berendezve.
— BUDAPEST, — RIEGER OTTÓ
VII., Garai-utca 48. es. és kir. udv. szállítók.

a Szent-Sír lovagja és a Ferenc József-r. tulajdonosa

Legelőss árban és kedvező fizetési feltételek mellett kiváló tiszta légnyomás, csőrendszer szerint (pneumatikát) tartós és remeshangú orgonákat szállít. — Mindennemű orgonajavításokat és orgonahangolásokat a legmérsékletesebb árban és lelkiismeretes pontossággal teljesíti és jókarbantartást mérsékelt árban elvállal.

Tervezetek és rajzok	
A párisi és bécsi vilákiállításán st. helyről kitértetve.	30 évi fennállása óta 980 új orgonákat szállított.
Bérmintve díjtalanul!	

Tót nyelvű egyházakban működő nagytisztelű lelkészek urak becses figyelmébe! ✻

A kiadásunkban megjelenő **„Evanjelický Kazatel“**, homiletikai folyóirat III. évfolyamának első füzetét Advent előtt jelenik meg. Ezen évfolyam tartalmazni fogja a rendes vasárnapi evangéliumi perikopák alapján kidolgozott prédikációkon kívül **különböző alkalmi beszédek és imák** nagy választékát. Előfizetési ára egész évre 8 korona, félévre 4 korona. A folyóiratot **csakis előfizetőknek küldjük.**

Ev. tót nyelvű közönségünknek ajánljuk a kiadásunkban 22000 példányban gazdag tartalommal, csinos kiállításban megjelent **„Tranovsky“** naptárt 1908. évre. Ára 50 fillér. Nagyobb megrendeléseknél 20 és 30% árengedmény.

Végre ajánljuk a már 5. kiadásban megjelent, iskolai és gyermek-imákat tartalmazó **„Maly modlitebnik“** című könyvet. — Ára 10 fillér.

3-3

TRANOSCIUS, könyvkiadó részvénytárs. LIPTÓSZENTMIKLÓSON.